

Отже, якщо правила підсудності цивільної справи не були дотримані, залежно від етапу її розгляду, можливі різноманітні процесуальні наслідки. Справа передається іншому належному суду, якщо були порушені правила підсудності. Скасування судового рішення в цивільній справі у зв'язку з порушенням правил підсудності повинно бути не безумовним, а тільки в тому випадку, якщо цивільна справа була вирішена неправильно.

УДК 347 (77+78)

Охорона інтелектуальної власності: сучасний стан розвитку процесуального законодавства

О. М. Коротун,

кандидат юридичних наук, докторант

Науково–дослідного інституту публічного права

Розкриваються окремі проблемні питання розвитку сучасного стану процесуального законодавства у сфері охорони та захисту інтелектуальної власності. Здійснюється аналіз діяльності суду, пропонуються шляхи удосконалення законодавства.

Ураховуючи пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики України, зокрема вимоги стосовно створення Зони вільної торгівлі між Україною і Європейським Союзом, а також те, що Україна є членом Світової організації торгівлі, держава намагається спрямувати зусилля на активне сприяння використанню інтелектуальних ресурсів нації для економічного розвитку держави з урахуванням інноваційно-інвестиційного вектора. Однак правам охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні ще приділяється недостатня увага, повідомлення засобів масової інформації, аналіз правозастосовної діяльності свідчать про порушення даних прав. Особливо велика кількість порушень спостерігається у сфері охорони комп'ютерного забезпечення, баз даних, аудіовізуальної продукції тощо. Сучасний стан розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності, особливо процесуального, є таким, не відповідає сучасним вимогам, потребує удосконалення законодавства з метою вдосконалення правових механізмів захисту правовласників об'єктів права інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, суд, захист, законодавство.

Korotun Olena. Protection of intellectual property: the modern state of processing legislation

The article addresses some issues related to the problematic issues of the development of the current state of procedural legislation in the field of protection and protection of intellectual property. The activity of the court is analyzed, ways of improving the legislation are proposed.

Given the priorities of Ukraine's foreign and domestic policies, including the requirements for the creation of a Free Trade Area between Ukraine and the European Union, and considering that Ukraine is a member of the World Trade Organization, the state is trying to focus its efforts on actively promoting the use of the nation's intellectual resources for economic development of the nation taking into account the innovation-investment vector. However, insufficient attention is being paid to the protection and protection of intellectual property rights in Ukraine, media reports, and analysis of enforcement activities indicate that these rights have been violated. There are a particularly high number of violations in the areas of computer security, databases, audiovisual products and more. Unfortunately, the current state of the development of intellectual property law, especially the procedural ones, is such that it does not meet the current requirements, and needs to be improved in order to improve the legal mechanisms for the protection of intellectual property rights holders.

Key words: *intellectual property, court, protection, legislation.*

Завдання побудови в Україні правової держави обумовлює необхідність здійснення системних реформ у всіх сферах суспільних відносин. Не є винятком у цьому питанні й судова реформа, в ході здійснення якої було запроваджено низку заходів щодо реформування системи судострою, внесення змін до процесуального законодавства, що внесло суттєві зміни в діяльність вітчизняних судів. Особлива роль у правовому захисті інтелектуальної власності належить судовій владі.

У сучасному суспільстві забезпечення надійних гарантій захисту суб'єктивних прав правовласників та інших учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності стало невід'ємним атрибутом державності будь-якої цивілізованої країни і відповідає статті 55 Конституції України, якою встановлено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Це означає, що кожному гарантується захист прав і свобод, результатів своєї інтелектуальної, творчої діяльності у судовому порядку.

Незважаючи на загальний інтерес до інтелектуальної власності, питання сучасного стану забезпечення захисту правовласників об'єктів права інтелектуальної власності у вітчизняній юридичній науці є недостатньо дослідженим.

Різні аспекти даної проблеми висвітлені у працях В. В. Галуцька, С. О. Короеда, В. І. Курила, О. П. Орлюк, О. П. Світличного, О. Д. Святоцького, В. В. Суліма, Р. Б. Шишка та ін. Проте сьогодні прак-

тично відсутні наукові дослідження, присвячені сучасному стану забезпечення захисту суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, що й зумовлює актуальність статті.

Забезпечуючи охорону суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, держава забезпечує охорону інтелектуальної власності, дотримання правового порядку в суспільстві, встановлює заборону на незаконне використання майнового та особистого немайнового права інтелектуальної власності, а у разі встановлення факту порушення притягає винних осіб до юридичної відповідальності.

Суб'єктивні права учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майновими правами інтелектуальної власності, особистими немайновими правами інтелектуальної власності, які пов'язані з правом особи на визнання результатів творчої інтелектуальної діяльності, правом перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, а також іншими особистими немайновими правами інтелектуальної власності, встановлені законом, підлягають правовій охороні¹³.

Питання захисту прав інтелектуальної власності в Україні є досить гострим, розгляд справ щодо охорони інтелектуальної власності відбувається у порядку адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судочинства.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 16.06.2016 р, систему судоустрою становлять: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд. У системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ. Вищим спеціалізованим судом є Вищий суд з питань інтелектуальної власності, у складі якого може утворюватися судова палата для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також апеляційна палата для розгляду справ у апеляційній інстанції¹⁴.

Судові спори щодо захисту прав інтелектуальної власності, очевидно, є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання не лише специфічних юридичних аспектів, а й технічних. Сьогодні такі спори розглядаються судами різних юрисдикцій, що обумовлює подвійну практику застосування норм судами та, як наслідок, різну судову практику в цій сфері, найчастіше – абсолютно протилежну¹⁵.

¹³ Коротун О., Світличний О. Поняття та структура адміністративно-правового забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 91.

¹⁴ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06. 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

¹⁵ Коваль М. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: процес створення триває. *Юридична газета*. 2018. № 27-28. С. 629-630.

Прийняття 03.10.2017 року Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»¹⁶, на перший погляд, повинно було вирішити питання охорони та захисту інтелектуальної власності, однак, як свідчить аналіз законодавства та окремих доктринальних думок, зміст окремих норм процесуального законодавства неповною мірою забезпечують належний захист інтелектуальної власності. На думку О. Світличного, створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності неповною мірою вирішило питання розмежування підвідомчості справ, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності¹⁷. Якщо раніше судовий захист інтелектуальної власності здійснювався здебільшого у господарських судах, то Указом Президента України від 29.09.2017 р. № 299/2017 було утворено Вищий суд з питань інтелектуальної власності¹⁸.

Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» неповною мірою забезпечив доступність до правосуддя та не врахував принцип територіальності, який передбачає утворення судів, зважаючи на потребу наближення судочинства до людини (доступності судів) та незалежності судів від місцевої влади. Цей принцип зумовлений потребою здійснення правосуддя на всій території України і доступності його для всього населення. Підвищення ставок судового збору, запровадження адвокатської монополії призводить до додаткових фінансових витрат учасників господарського спору, а отже, обмежує право доступу до правосуддя¹⁹.

Слід звернути увагу на той факт, що на сьогодні у суспільстві та владних кабінетах обговорюються перспективи прийняття законопроекту №1013 щодо скасування адвокатської монополії²⁰. Метою запропонованих законопроектом змін є забезпечення права кожного на отримання професійної правничої допомоги через скасування адвокатської монополії на надання такої допомоги.

¹⁶ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10. 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

¹⁷ Світличний О. Охорона інтелектуальної власності у світлі судової реформи в Україні. *Публічне право*. 2017. № 4. С. 89.

¹⁸ Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29. 09. 2017 р. URL: www.president.gov.ua/documents/2992017-22722.

¹⁹ Світличний О., Сулім В. Про деякі проблеми удосконалення господарського процесуального законодавства. *Публічне право*. 2018. № 1 (29). С. 198.

²⁰ Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) № 1013 від 29.08.2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242.

Пропонована законодавча ініціатива має за мету внесення необхідних змін до Конституції України щодо скасування адвокатської монополії, а саме до статті 131-2, а також виключення підпункту 11 пункту 16-1 Розділу XV «Перехідні положення». Законопроектом пропонується скасувати адвокатську монополію, а саме: виключити положення частини четвертої статті 131-2 чинної Конституції України, згідно з якою виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді.

До цього варто додати, що Конституційний Суд України у своєму висновку не ототожнив поняття надання професійної правничої допомоги із представництвом особи у судах. Логічним виглядає законопроект №2261 про самопредставництво органів державної влади²¹. Цим законопроектом передбачено внести зміни до Господарського процесуального, Цивільного процесуального та Кодексу адміністративного судочинства України: юридична особа незалежно від порядку її створення, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника, члена виконавчого органу, іншу особу, уповноважену діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) тощо (самопредставництво юридичної особи, суб'єкта владних повноважень), або через представника, а держава, Автономна Республіка Крим, територіальна громада бере участь у справі через відповідний орган державної влади, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник, інша уповноважена особа відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) тощо (самопредставництво органу державної влади, органу місцевого самоврядування), або через представника²².

Що стосується діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності законом передбачено, що перегляд судових рішень, прийнятих Вищим судом, здійснюватиме Апеляційна палата цього ж Вищого суду. Тобто, по суті, можна говорити про те, що Вищий суд переглядатиме свої ж рішення. Наскільки така модель буде ефективною, складно сказати, особливо з огляду на неідеальну модель правосуддя в Україні. Також передбачається, що Вищий суд розглядатиме справи, керуючись виключно Господарським процесуальним кодексом, правила цивільного процесу більше не будуть застосовуватися. При цьому розгляд справ у цьому суді

²¹ Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) № 1013 від 29.08.2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242.

²² Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення в суді № 2261 від 15.10.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67079.

матиме деякі особливості. По-перше, учасниками процесу можуть бути не лише суб'єкти підприємницької діяльності, як того вимагає господарський процес, але й фізичні особи. По-друге, органи державної влади та місцевого самоврядування братимуть участь у справах про визнання недійсними актів, які порушують права інтелектуальної власності, які видані зазначеними органами. По-третє, справи в суді розглядатиме колегія у складі трьох суддів.

В різних країнах спеціалізовані суди з питань інтелектуальної власності розглядають справи на підставі різних процесуальних норм. Наприклад, Шведський патентний суд керується адміністративним процесом, Суд інтелектуальної власності Великобританії та Патентний суд Австрії – цивільним, Федеральний патентний суд Німеччини – адміністративним і цивільним²³.

Також проблемним питанням є місцезнаходження Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що має принципове значення для охорони прав інтелектуальної власності. На відміну від господарських судів територіальна віддаленість від суб'єктів права інтелектуальної власності, інших законних користувачів права яких порушено, спричиняє проблему доступу до Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Звідси постає проблема в уточненні переліку спорів, що належать до господарських, інші до Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Такий підхід забезпечить дотримання принципу територіальності, доступність громадян до правосуддя. А тому, як слушно наголошує О. Святоцький, правильно організована система судів є однією з гарантій справедливого й ефективного судочинства. Однак усі спроби її вибудувати ефективно в Україні залишаються, на жаль, марними. Необхідною умовою доступності правосуддя є його матеріальна складова. Судові витрати не повинні бути перешкодою для судового захисту, вимогу про доступність правосуддя не буде дотримано, якщо не буде створена ефективна система надання правової допомоги, що надається за рахунок коштів державного бюджету²⁴.

Слід погодитися з думкою Р. Шишки, який стверджує, що правовий механізм держави, з одного боку, визначально повинен регулювати відносини на користь людини, надати їй можливість без дозволу реалізувати належні права та правомірні інтереси, забезпечуючи високий рівень охорони, в разі порушення цих прав – своєчасний та ефективний захист. У цьому й полягає глобальне спрямування механізму охорони права інтелектуальної власності. До того ж охорона права на свободу творчої діяль-

²³ Коваль М. Цит. праця.

²⁴ Святоцький О. Д. Судова влада в Україні: Актуальні питання реформування. *Право України*. 2010. № 5. С. 31-33.

ності є лише одним із напрямів охорони прав людини взагалі. Звідси певний логічний зв'язок: охорона прав людини взагалі – охорона приватних прав людини – охорона права на творчу діяльність – охорона прав на результати творчої діяльності²⁵.

Сумнівною виглядає можливість суду з питань інтелектуальної власності у складі лише 21 судді забезпечити своєчасний та якісний колегіальний розгляд справ не лише як судом першої, а й апеляційної інстанції. Як приклад: лише за 2018 рік до судів першої інстанції надійшли 997 позовних заяв у спорах інтелектуальної власності (647 – у порядку господарського та 350 – у порядку цивільного судочинства)²⁶.

Отже, при запровадженні певних змін у господарському судочинстві треба передбачити, що принесуть вони суспільству. Виникають певні запитання, які є наслідком дій законодавця щодо кадрового забезпечення судів кваліфікованими суддями. Якщо раніше в господарських судах було запроваджено спеціалізації суддів, їх навчання, інформування судів з питань застосування законодавства, а також надання необхідних рекомендацій судам з метою забезпечення однакової і правильної судової практики. У Вищому господарському суді України створено Судову палату з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Аналогічні палати створено також в апеляційних господарських судах України, а в місцевих господарських судах України визначено колегиї суддів чи окремих суддів, які спеціалізуються на розгляді справ зазначеної категорії. Зважаючи на актуальність вирішення проблем захисту права інтелектуальної власності в Україні, багато суддів господарських судів України закінчили навчання в Інституті інтелектуальної власності і права за спеціальністю «Інтелектуальна власність» та отримали дипломи державного зразка про другу вищу освіту²⁷.

Враховуючи важливість діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, варто зазначити, що 20.09. 2019 р. Комітетом з інтелектуальної власності, Національною асоціацією адвокатів України проведено круглий стіл, присвячений проблемам створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, забезпечення публічності та прозорості формування його складу, а також питанням законодавчого, експертного та організаційного забезпечення його діяльності. Участь у заході взяли судді Верховного Суду, кандидати на посаду суддів Вищого суду з питань

²⁵ Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: дис. ... д-ра. юрид. наук. Харків, 2004. С. 19-20.

²⁶ Кучерук Н. В чому проблема Вищого суду з інтелектуальної власності. Думка юриста. URL: <https://espreso.tv/news/2017/10/05/v.chomu.problema.vyschogo.sudu.z.intelektualnoyi.vlasnosti.dumka/yurysta>.

²⁷ Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: підручник. Київ: НУБіП України, 2015. С. 290-291.

інтелектуальної власності, судді, адвокати, науковці, патентні повірені, судові експерти, юристи, інші фахівці у сфері інтелектуальної власності, а також представники професійних захисних та громадських організацій. За результатами проведення заходу учасники узгодили Резолюцію, в якій, зокрема, відзначили недопустимість скорочення чисельності суддів Верховного Суду, перегляду рішення про створення спеціалізованого судового органу в сфері інтелектуальної власності, а також наголосили на надзвичайній важливості невідкладного початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який так і не почав працювати досі.

Багатоаспектність окресленого питання спонукає нас звернутися до різних джерел. Тому слід наголосити на відсутності узагальнення Верховним Судом України (Верховним Судом) законодавства у справах про кримінальні злочини та адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Заслуговує на увагу лише той факт (за винятком господарських судів), що узагальнені застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності були предметом тільки щодо ст. 51–2 та ст. 164–9 КпАП, станом на 01.01. 2006 р.²⁸

Враховуючи велику кількість статей КУпАП, норми якого передбачають відповідальність за порушення законодавства про адміністративні правопорушення, багатогранність і специфічність об'єктів адміністративно-правової охорони, з метою удосконалення адміністративного законодавства, доцільно Верховну Суду здійснити узагальнення застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, особливо щодо порушень у мережі Інтернет.

Отже, інтелектуальна власність відіграє значну роль у соціально-економічному житті нашої держави, тому охорона прав інтелектуальної власності, у тому числі її захист, має відповідати сучасним вимогам, що потребує удосконалення законодавства, зокрема процесуального, з метою вдосконалення правових механізмів захисту правовласників об'єктів права інтелектуальної власності.

Викладене бачення деяких проблемних питань процесуального та іншого законодавства у сфері інтелектуальної власності у даному напрямі пов'язане з необхідністю не тільки реформування судової системи, але й приведення законодавчих актів у відповідність до міжнародних актів.

²⁸ Узагальнені застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (статті 51–2, 164–9 КпАП) від 1 січня 2006 року: Верховний Суд України. URL: rada.gov.ua/laws/show/na018700-06.

Korotun Olena. Protection of intellectual property: the modern state of processing legislation

The article addresses some issues related to the problematic issues of the development of the current state of procedural legislation in the field of protection and protection of intellectual property. The activity of the court is analyzed, ways of improving the legislation are proposed.

Given the priorities of Ukraine's foreign and domestic policies, including the requirements for the creation of a Free Trade Area between Ukraine and the European Union, and considering that Ukraine is a member of the World Trade Organization, the state is trying to focus its efforts on actively promoting the use of the nation's intellectual resources for economic development of the nation taking into account the innovation-investment vector. However, insufficient attention is being paid to the protection and protection of intellectual property rights in Ukraine, media reports, and analysis of enforcement activities indicate that these rights have been violated. There are a particularly high number of violations in the areas of computer security, databases, audiovisual products and more. Unfortunately, the current state of the development of intellectual property law, especially the procedural ones, is such that it does not meet the current requirements, and needs to be improved in order to improve the legal mechanisms for the protection of intellectual property rights holders.

Key words: intellectual property, court, protection, legislation.

УДК 347.2

**Аналіз судової практики застосування
законодавства, що регулює іпотечні
правовідносини**

Д. Р. Кандаєва,
*аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

Аналізується судова практика застосування законодавства, що регулює іпотечні правовідносини. Визначено, що позиція Верховного Суду в досліджуваній сфері має велике значення для формування рішень судами першої та апеляційної інстанцій під час вирішення іпотечних спорів. З метою визначення причин неоднозначної судової практики щодо застосування іпотечного законодавства здійснено аналіз досліджень різних науковців та постанов Верховного Суду. На осно-

© Кандаєва Діна Русланівна – аспірант кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ